

A GLOBÁLIS TURIZMUS ETIKAI KÉRDÉSEI

KLÁRA HAJNAL¹ – SZILVIA KÉKESI²

THE ETHICAL ASPECTS OF TOURISM

Abstract

The effects of tourism have always been in the focus of interest of tourism professionals. We know that it has both positive and negative impacts on societies, economies and on the environment but only a few attempts were made to find solutions for reducing its negative impacts. In our study we present three international examples that show how tourism can harm indigenous communities although those could easily be solved by setting up and keeping certain moral standards.

Keywords: ethical aspect, moral standard, sustainability, responsible tourism, consciousness

Bevezető

A múlt század utolsó évtizedeiben kibontakozó globalizáció nagymértékben megváltoztatta a világ társadalmi és gazdasági képét, annak ellenére, hogy az emberi rendszerek alapvető struktúrája változatlan maradt. A gazdasági növekedés, mint a jelenlegi társadalmi rendezőelv arra kényszerítette a modern országokat, hogy újabb és újabb erőforrásokat vonjanak be a gazdasági keringés áramába. A természeti és emberi erőforrások jelentik a gazdaság, a tőke és a profit forrását (SCHUMACHER, E. F. 1973, KORTEN, D. 1996). A gazdaság célja a szükségletek és igények biztosítása mellett egyre inkább a profit és extraprofit, amelyet a jelenlegi pénzügyi világválság is igazol.

A tér és az idő látszólagos legyőzése, a hírközlés és a közlekedés fejlődése biztosítja a globális mobilitás feltételeit. Termék, információ, pénz és ember szinte teljesen korlátlanul mozog a világban. A lokalitás és globalitás jelenségei újabb tartalommal bővülnek: a lokalitás bármikor mobilizálható, a természeti erőforrás, a termelés, a fogyasztás, a döntés bárhova helyezhető a világban akár órák, napok alatt. Ugyanakkor adott időben a jelenség valóban lokális: élni, termelni és fogyasztani csak adott térben lehetséges (BAUMANN, Z. 2002, WENT, R. 2002). Megjelent a glokális fogalma, amely a kölcsönhatások összefüggésrendszerére utal. A glokális tér-idő rendszerben minden mindennel összefügg, egy lokális esemény globálisan megnyilvánuló eseménysorozatot képes indukálni, és egy globális jelenségnek is van konkrét lokális hatása. A természetes rendszerek, a bioszféra és a benne élő emberi rendszerek változásai azonban nem lineárisak, azaz kaotikusak (LÁSZLÓ E. 2001). A komplex rendszerben bármilyen változás olyan következményekkel járhat, amelyeket nem lehet pontosan előre jelezni, vagy egyáltalán nem. Az emberi tervezés felelőssége éppen ezért igen nagy.

Az emberiség története során a döntéseket általában egy szűk hatalmi réteg rövid, esetleg középtávú érdekei határozták meg. Az ilyen típusú társadalmi, gazdasági és természeti környezetet érintő döntések negatív következményeképpen számtalan kultúra tűnt el a történelem során. Az eddigi döntések lokális, esetleg regionális társadalmakat érintettek. A globalizáció korában azonban ezek a döntések az egész emberiség jövőjét határozhatják meg. A múlt század utolsó évtizedeiben kialakult globális krízis ennek a következménye: a gazdasági növekedés nem tartható fenn egy véges erőforrásokkal rendelkező bolygón (MEADOWS ET AL. 1972, 1992, 2005). E válság megoldása megköveteli a globális felelősséget, amelyet egy olyan globális tudatosság alapoz meg, melynek iránya a természetben élő

¹ Tudományos munkatárs, PTE TTK Földrajzi Intézet, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. (hajnalk@gamma.ttk.pte.hu)

² PhD hallgató, PTE TTK Földrajzi Intézet, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. (bugszilvi@yahoo.com)

emberiség közös boldogulása és boldogsága, kiteljesedése.

A turizmus hatásai a globalizált térben

A globalizált világban, a „senki földjén” az országhatárok gyakorlatilag megszűntek, a világ és benne a lehetőségek határtalanná, korlátlaná váltak (BAUMANN, Z. 2002), és ezzel együtt természetesen a kockázatok is (BECK, U. 2003). A világ határtalan lehetőségei a turizmus valamennyi résztvevője számára nyitottak, nyilván megfelelő jövedelem és tőke birtokában. A turizmus, mint gazdasági ágazat a természeti és emberi erőforrások felhasználásával állít elő profitot és extraprofitot (pl. incentive turizmus). E folyamat számos negatív következménnyel is jár: a természeti és emberi erőforrások használata során pusztul a természet, sérül az ember személyisége, fizikai állapota, felbomlanak a közösségek és legrosszabb esetben pedig használhatatlanná válnak a turizmus számára.

Az információs és közlekedési rendszerek különlegesen kedvező feltételeket teremtettek a turizmus részére. Az utolsó évek átlagában a légi közlekedés utasainak 60%-a turista. A több mint 900 millió turista a világ népességének kb. 13 %-át jelenti, akik nagyrészt a gazdag modern országok polgárai (UNWTO, 2008). Az adat ugyanakkor meglepő, mert személyenkénti többszöri utazások is szerepelnek, ezért a valóságban a világ népességének 3,5%-a vesz részt a nemzetközi turizmusban. A világnépesség döntő része soha életében nem utazik külföldre, de még saját országában sem. Ez a gazdagok kiváltsága. A turizmusban kb. 200 millióan dolgoznak, ez az összes foglalkoztatott 8%-a. Már pár évvel ez előtt is úgy jegyezték, hogy a turizmusból befolyt évi profit 470 milliárd dollár, mely az exportbevételek 38%-a átlagosan illetve a bruttó világtermelés 11%-a és ezzel az első gazdasági ágazatként tartották számon a világon. Azóta a bevételek több mint kétszeresére nőttek, az turizmusból származó összjövedelmet több mint egybillió dollárra becsülik (BROWN, L. 2002, UNWTO, 2008).

„A turizmus azonban a világ egyik legkevésbé szabályozott iparága, aminek súlyos következményei vannak a világ ökológiai rendszerére, közösségeire, kultúráira nézve. A turizmus csak akkor jelent gazdasági előnyt, valódi fejlődést, ha a kormányok és a turizmus különböző szereplőinek érdekei között egyensúly tud kialakulni”(MASTNY, L. 2002).

A szolgáltatások internetes elérése nagymértékben hozzájárul a növekedéshez és dinamikusabbá teszi az ágazat változásait. A modern információs rendszerek rendkívül gyorsan képesek befolyásolni a turizmus mindennapi életét, a turisták választását, helyfoglalását és a befektetők döntéseit egyaránt. Az interneten keresztül jutottak el hozzánk is a következő esetek, amelyek a globális turizmus jellegzetes problémái közül mutatnak be néhányat:

„Felháborította a meghívott francia mesterszakácsokat egy bangkoki szálloda akciója, ezért a séfek lemondták részvételüket egy 300 ezer dolláros vacsorának az elkészítésében. A hotel az ország legszegényebb vidékére szervezett kirándulást a kiemelt ügyfeleknek.

Lebua hotellánc 50 kiemelt ügyfelét hívta meg a lukulluszi lakomára, amely előtt a tervek szerint magánrepülőgéppel elvitte volna őket az ország északkeleti részén lévő Szurin tartományba, hogy felhívja a résztvevők figyelmét az ott uralkodó általános szegénységre”.

Ez az eset a magyar nyelvű WWW.DELUXE.HU honlapról való. A nyilvánosságra hozatal önmagában is kritika. A rövid cikk megjegyzi, hogy a szegénység felismeréséhez nincs szükség luxus vacsorára.

A globális turizmus jellemzője, hogy fizikailag közel hozza a szegénységet és a gazdagságot, és ezzel igen gyakran elmélyíti a vallási-etnikai, világnézeti, bőrszín szerinti feszültségeket. A mindennapi életben a szegregáció következtében nem találkozik a szegény és a gazdag ember „testközelben”, azonban a turizmus eseményei ezt lehetővé teszik. Ez növeli a feszültségeket. Statisztikailag ritkán, de előfordulnak tragikus konfliktusok a gazdag turisták által tömegesen látogatott helyeken. Nyilvánvaló, hogy az agresszió semmilyen

formáját sem lehet elfogadni, de le lehet vezetni az okokat, amelyek a kizsákmányolt, megalázott helyi lakosokban olyan elkéseredést váltanak ki, amely fegyveres akciókat eredményez, és ezzel fokozza a globális terrorizmust (KORTEN, D. 1996). Ehhez akár más gazdasági tevékenység is hozzájárulhat, akár egy multinacionális cég munkakörülményei, bérei, akár a természeti környezet pusztítása a befektetői érdekek miatt. A világban soha nem volt ekkora szakadék a gazdagok és a szegények között, és ez folyamatosan mélyül. Több, mint 900 millió ember él a teljes éhezés állapotában, és a hiányos táplálkozás további 2,5 millió embert érint. A világnépesség fele nem tud egészségesen táplálkozni. Dél-kelet Ázsiában a súlyhiány 50% felett van, míg az USA népességének 55%-a elhízott. Az indiai újszülöttek 60%-a intenzív osztályra kerülne, ha Kaliforniában születne meg (Flavin, C. 2007).

A szegénység árnyékában az ilyen luxusvacsorák megalázzák az emberi méltóságot. Nyilvánvaló, hogy mindenkinek joga van a jóléthez, a luxushoz, de vannak határok, amelyek felett már nincs értelme, se jelentősége. Ez az esemény szó szerint túlmegy a „jó ízlés” határán.

A következő levelet egy nemrég végzett turizmus szakértő geográfus küldte részünkre: „amit nehéz megszokni, az a fehér ember felsőbbrendűsége [...] akik idejönnek Szingapúrból lovagolni, mert ez a lovarda közel van a szingapúri határhoz. A tulajdonos jól kitalálta: Malajziában hihetetlenül olcsó a munkaerő, Szingapúrban pedig rengeteg nagyon gazdag ember van. A kettőt összehozza egy helyen. Sokan dolgoznak itt a Fülöp szigetekről, szinte éhbérért” (HORVÁTH L. 2007).

A turizmus által termelt extraprofit forrása részben a szegény országokban található óriási számú és rendkívül olcsó munkaerő. Nagyrészt szakképzetlenek, de így is méltánytalanul alacsony béreket kapnak, valamint megalázó körülmények között dolgoznak, és kiszolgáltatott helyzetben vannak (WENT, R. 2002). A gazdag országok turistái egyre nagyobb számban keresik fel a szegény országokat, részben azért, mert egzotikus természeti körülmények között különleges kultúrákat hoztak létre, részben azért, mert a saját hazájukban a középosztálybeli turisták felsőbbrendűségét, gögjét táplálja a szegénységük, és erre igényük van. A globális tolerancia legalább annyira erősödik, mint amennyire mérséklődik a turizmus által.

A következő eset világviszonylatban is kiemelkedő. Ez a Guardian folyóirat, 2008. áprilisi cikkének rövidített változata. A magyar nyelvű cikket Magyar Réka írta, és a Turizmus Trend 2008. júniusi számában közölte.*:

„Kambodzsában a földspekuláció 1985 után kezdődött, Sen miniszterelnök politikai szövetségeseinek és befolyásos hazai és külföldi üzleti körök kezére játszott át teljes városrészeket, termőföldeket, erdőket. 2001. szeptember 11-e után még nagyobb lendületet kapott a folyamat, amikor a nemzetközi bankvilág megingásával kezdtek keletre menekíteni pénzeiket a nyugati dollármilliomosok, és megjelentek az ingatlanbefektetők és a földspekulánsok.

2006 decemberében Kambodzsa egyetlen tengerparti üdülőkörzetét, Sihanoukville-t is elérte a földfoglalási láz [...] A Sihanoukville-félsziget fehér homokos, nyugalmas és még kevésbé kiépített strandjai olcsó vendégházaikkal eddig leginkább a hátizsákos turistákat vonzották.

Az ő kiszolgáltatásukra és halászatra rendezkedett be az a 229 család is, akiknek házáat bulldózerek tették a földdel egyenlővé előzetes bejelentés nélkül. Ezt a tengerpartot és a közeli szigeteket csak néhány évtizede népesítették be azok a túlélők, akik a véres khmer rezsim elől menekültek Thaiföldre, majd a 80-as

* Az esemény kapcsán több külföldi lap is írt cikket, az adatok több helyen egymástól eltérnek, így jelen tanulmány szerzői itt most csak a Guardian és a Turizmus Trend által közölt tényekre támaszkodnak az adatok tekintetében.

években itt, a kihalt parton telepedtek le, hogy új életet kezdjenek a halászatból és a földművelésből, mivel a hatóságok döntése alapján régi földjeikre nem formálhattak többé jogot.

5 év utáni elbirtoklásra biztosító jogot a 2001-es Kambodzsai Földtörvény értelmében magától Sihanoukville kormányzójától kaptak hivatalos papírt, amely állandó és legális lakhatást biztosított számukra a területen. 2006-ban viszont ugyanennek az embernek a megbízásából érkezett az a 100 katona és rendőr, amely kitelepítette a 229 családot. Mire a lakók észbe kaptak, már felgyújtották és lerombolták házaikat, ki sem menekíthették vagyontárgyaikat. Elektromos gumibottal és a levegőbe lövöldözve tartották őket távol lángoló házaik romjaitól.

Azzal az indokkal, hogy Kambodzsa akár Thaifölddel, vagy Balival is versenyre kelhet eddig kiaknázatlan turisztikai vonzerejét tekintve, a miniszterelnök viharos gyorsasággal tette szabad prédává a szárazföld strandjait is. 2008-ban ország minden megközelíthető, turisták által látogatott homokos strandja kambodzsai vagy külföldi (orosz, ukrán, francia, brit, kínai) magánkézben volt. Az ott élőket erőszakkal kitelepítették, kártalanításukat a legtöbb esetben megtagadták, vagy méltánytalan összeget ajánlottak fel nekik.

A kitelepített családok sátrak alatt élnek a partra vezető út mentén, újabb kitelepítésektől tartva. A menekülttábor lakói ivóvíz hiánnyal küzdenek, a rossz higiénés és a nomád körülmények miatt sok gyermek beteg. Mivel a lakosok a rizs és zöldségtermesztésre használt földjeiket is elvesztették, a nőknek nincs hol dolgozniuk, és még keményebb lett a küzdelem a napi betevőért.

A tiltakozások eredményei rejtélyes halálok, fenyegetések, [...] a külföldi emberi jogi aktivistákat pedig meghurcolják, illetve kitoloncolják.

Főként brit, francia és svájci spekulánsok szerezték meg az ott élők földjeit a hatóságok lefizetésével, hogy kivárják a megfelelő pillanatot, amikor a turisztikai kereslet megélénkülésével csillagászati összegeket adhatják tovább azokat a befektetőknek.

Hun Sen a világon egyedülálló módon engedélyezte 100 százalékban külföldi tulajdonú befektetőcégek alapítását. Jelenleg az ország földterületeinek 45 százaléka magánkézben van. A kormány 1989 óta 360.000 korábban száműzött kambodzsai jogait nyírbálja módszeresen. A Világbank 2007-es jelentése szerint a lakhatással nem rendelkező vidéki lakosok száma tavaly 500.000 volt, és jelenleg is 150.000 embert fenyeget az önkényes kitelepítés.

A hivatalos turizmusmarketing sikertörténetként publikálja a történeteket: Kambodzsa az utóbbi években turisztikai forradalmat hirdetett meg, és csúcságazattá kívánja fejleszteni a szektort a gazdasági növekedés és a szegénység leküzdése érdekében. Laossal és Vietnámmal közösen a Mekong Tourism Development Project résztvevőjeként a kulturális és természeti javak megőrzésére és a fenntartható turizmus meghonosítására is vállalkozott, főként az elmaradottabb vidéki területeken.

Míg Sihanoukville-ben a tengerparti tömegturizmus érdekében megtisztogatják a partot a helyi szolgáltatók létesítményeitől, és elűzik az ott élőket, hogy helyet csináljanak a szállodáknak és a golfpályáknak, addig észak-keleten a dzsungelben a felelősségteljes ökoturizmus fejlesztését hirdetik meg. A 2005 júniusában megalakult Kambodzsai Szállodaszövetség (CHA) is azt hangsúlyozza, hogy elkötelezett a környezetvédelmet, a kulturális örökség megővését és a szociális harmóniát középpontba állító felelősségteljes turizmus iránt. A valóság és a hivatalos marketing közötti szakadék léte óriási, és elfogadhatatlan.

A tengerparti területek felvásárlása összefüggésben lehet azzal, hogy a Chevron bejelentette, hogy hatalmas potenciált jelentő szénhidrogénmezőre bukkant Sihanoukville partjainál, a kormány pedig közölte, hogy hamarosan megindulhat a

kitermelés főleg külföldi cégek részvételével” (MAGYAR R. 2008).

A spekulációs tőke szabad mozgása a harmadik világbeli országokban súlyos károkat okoz. Talán még sosem volt ennyire durva, s reméljük, több ilyen nem fordul elő, mivel az eset publicitása megakadályozza a továbbiak megtörténését. Bár a tőke gátlástalansága és a szereplők cinizmusa néha megdöbbentő. Ugyanakkor azt is tudni kell, hogy ez egy ritka lehetőség volt, mivel a diktatúra utáni Kambodzsa társadalmi-politikai viszonyai ezt megengedték. A legtöbb harmadik világbeli ország nem képes kezelni a nyugati típusú gazdaság megjelenését. A diktatúra és a nyomor után szeretnének jól élni – ez természetes vágya és joga mindenkinek. Azonban nincsenek önvédelmi reflexek, nincsenek erős közösségek, hanem kettészakadt társadalmak: a hatalom birtokosai és a hatalomból kirekesztett tömegek. A hivatali korrupció Dél-kelet Ázsiában ráadásul igen nagy méreteket ölt.

A nyugati gazdasági modell kritika nélkül került át a szegény országok világába. A gyors meggazdagodás, a felzárkózás hiú reménye érdekében sok mindent feláldoznak ezek az országok, és ritkán történik meg, hogy időben ismerik fel – gyakran nyugati segítséggel – a valódi értékeiket, és megpróbálják azokat visszamenteni, mint pl. Ladakhban. (NORBERG-HODGE, H. 1991). A globális tőke óriási nyomása mellett a helyi hatalom pénzéhsége és korrump rendszere együttesen eredményezik a fenti folyamathoz hasonlókat. A jelenség másik oldala a turisták tömegeinek tudatlansága, műveletlensége. A többnyire urbanizált környezetből érzékelő turista nem rendelkezik ökológiai ismeretekkel, rövid tartózkodása nem motíválja a környezet megóvására és nem rendelkezik rendszerszemlélettel sem, hogy utazásának környezeti következményeit felmérje, és esetleg mérsékelje. Ugyanígy nem rendelkezik ismeretekkel a helyi kultúráról sem, nem tiszteli a helyi hagyományokat, illetve az embereket. Bőkezű költekezése viszont azt a látszatot kelti, hogy a nyugati ember gazdag, könnyen szórja a pénzt, tehát könnyedén keresi (NORBERG-HODGE, H. 1991). A helyi szegénységen és etnikai-vallási konfliktusokon kívül ez a jelenség is hozzájárul a globális migrációhoz: a reménytelen emberek ilyen kép alapján indulnak útra, amelyet a reklámok és a média tovább erősít.

A globális turizmusban egyre kedveltebb cél Dél-kelet Ázsia. Ezek az országok modern kori történelmük során ki voltak szolgáltatva a külső és a belső gyarmatosítóknak, diktátoroknak. A társadalmi, gazdasági rendszerek rendkívül sérülékenyek, instabilak. A társadalomnak és a helyi közösségeknek nincs önvédelmi gyakorlata, egészséges öntudata. A helyi közösségek gyengék, hiányzik az idegen nyelvtudás, jogi-gazdasági ismeretek, és nincs bátorság és méltóság, hiszen a történelem viharai megsemmisítettek mindezt. Mindehhez járul a fogyasztás nyugati modellje, a gazdagság fizikai közelsége, amellyel a turisták és az internet, tv, reklámok elárasztják ezeket az országokat. A helyi lakosság nagy része követendő példaként értékeli az agresszív nyugati kultúrát és szűrés nélkül átveszi fogyasztási mintáikat (NORBERG-HODGE, H. 1991).

A turizmus bevételei nagyon fontosak a megélhetés miatt, ezért ki vannak szolgáltatva a turizmus gazdag befektetőinek és fogyasztóinak.

Általános jelenség a turizmus gyakorlatában, hogy kevés a komplex rendszerben gondolkodni képes szakember, és a hagyományos gazdasági szemlélet az uralkodó.

Különösen komoly problémát okoz ez a tény a szegény országokban, ahol fontos szerepe lenne a turizmusból származó bevételeknek, azonban a külföldi befektetők miatt a jövedelem nagy része visszaáramlik a befektető országokba. Ez az érték elérheti a 80%-ot is (Kenya, Tanzánia, Zimbabwe, Belize). Gyakori jelenség, hogy a beruházások és a jómódú turisták fogyasztása inflációt gerjeszt, és ez növeli a helyi szegénységet. A GATS megköveteli a protekcionizmus megszüntetését, és a kormányok már nem várhatják el a helyi erőforrások felhasználását sem (GEORGE, S. 2001).

Részben előny, hogy magas a szakképzettség nélküli foglalkoztatottak aránya, ugyanakkor hátrány az alacsony bérek, az idénymunka jelleg és az előmenetel illetve tanulási lehetőségek hiánya (szobalányok, konyhai dolgozók, segédmunkások). Ebben az ágazatban dolgozik a

legtöbb gyerek is, mintegy 15-20 millióra becsülhető (MASTNY, L. 2002). Ez a tény önmagában megdöbbentő. Nyilvánvaló, hogy a gyerekek egy része a családi vállalkozásban segít, szülői felügyelet alatt él és dolgozik, azonban nagyon sok gyerek van kiszolgáltatva a munkaadóknak, és nehéz körülmények között, megalázó munkát végeznek.

A turizmustól való függés kockázatos, ugyanis ez a legérzékenyebb ágazat. Számptalan példa van arra, hogy politikai, gazdasági, környezeti válság vagy járvány komoly visszaesést eredményez. A jelenlegi pénzügyi és gazdasági válság is biztosan hatással lesz a világ turizmusára. A természeti környezetre gyakorolt hatás egyértelműen negatív. A turista lét elemi feltétele a közlekedés, amely önmagában is környezetkárosító. A magas szintű szolgáltatások és a fogyasztás további hatalmas környezeti terhet jelent a tengerpartok, szavannák, őserdők számára, illetve az erőforrásokat biztosító, turisták által nem látogatott térségek számára is. A turista ökológiai lábnyoma jóval magasabb, mint a mindennapi életet élő ember lábnyoma. Ennek desztinációkra lebontott értéke objektívan értékelné a környezeti terhelést, azonban erre eddig kevés példa van, nincs összehasonlítható adatbázis.

A felelősségteljes turizmus

A határok leomlása, a szabadság lehetősége és valósága óriási eredmény és élmény az emberiség életében. A szabadság, a korlátok, határok nélküli élet azonban kockázatokat hordoz magában, ha nincs mellette felelősség. Személyes és közösségi formában egyaránt. Az emberiség történetében nem volt még lehetőség e kettős tudatállapot megélésére. A szabadság csak a felelősséggel együtt képes biztosítani a jóllét és biztonság olyan mértékét, amely méltó az ember számára, és amelyet képessége szerint meg tudna megvalósítani.

A személyes és közösségi felelősség új formáit kell kidolgozni és megélni. A tanulási folyamat kezdetén korlátként jelentkezik a felelősség, mivel még nem „természetes” tulajdonság az ember számára. A szabadság birtokában korlátlanul éli meg magát, elveszíti realitásérzékét és moralitását (VIRILIO, P. 2002). Ezért különböző típusú korlátokat kell meghatározni: jogi, gazdasági és etikai korlátokat.

Ennek azonban feltétele a felelősség teljes körű felvállalása, a felelősségteljes döntésre való képesség, amely széles körű, rendszerszemléletű tudást és harmonikus személyiséget igényel.

A globális tömegetturizmus negatív hatásainak felismerése példamutatóan korai volt a turizmus elméletével foglalkozó szakemberek körében. 1980-ban a MANILAI NYILATKOZATban kiemelt helyen szerepelt a fizikai környezet védelme, az ACAPULCO DOCUMENTS (1982) a turisztikai fejlesztések morális és környezeti felelősségét elemzi. A BRUNDTLAND BIZOTTSÁG „Közös jövőnk” című jelentése 1987-ben jelenik meg, amely először fogalmazza meg a fenntartható fejlődés koncepcióját a világpolitika szintjén. 1995-ben a LANZAROTE CHARTER FOR SUSTAINABLE TOURISM (UNEP, UNESCO, EU a fenntartható turizmusról) már a fenntartható fejlődés megvalósításával foglalkozik, az AGENDA 21 „AZ UTAZÁSÉRT ÉS A TURISZTIKAI IPARÉRT” a Rio-i Konferencia alapján készült el. Ki kell emelni a „A TURIZMUS GLOBÁLIS ETIKAI KÓDEXÉNEK” megalkotását, amely kiemelkedő szellemi teljesítmény (1999). A 2005-ben létrehozott „A Turizmus Fehér Könyve” stratégiai kérdésként tárgyalja a „Globális Etikai Kódex” erőteljes ösztönzését, a turizmus szerepének tudatosítását a béke és a fenntartható növekedés elérésében. Jelentős hivatkozási pontot jelent, hogy 2007-ben életbe lépett az ENSZ (UNESCO) a kulturális sokszínűség védelmét és támogatását szolgáló egyezménye.

A felsorolt nemzetközi dokumentumok csak a legfontosabbak, ezeken kívül számtalan globális és regionális egyezmény, nyilatkozat és szabályozás készült. A TURIZMUS GLOBÁLIS ETIKAI KÓDEXE (2001) kiemelkedő szellemi teljesítmény, amely feltárja a turizmus felelősségének valamennyi területét és formáját, összefüggésrendszerét a biológiai sokszínűségtől kezdve a kulturális sokszínűségig, a gazdasági felelősségtől a morális

felelősségig egyaránt:

1. cikkely (1):

“Az emberiség közös erkölcsi értékeinek megértése és előmozdítása – a vallási, filozófiai és erkölcsi meggyőződések sokféleségével szembeni türelem és tisztelet attitűdjével – a felelősségteljes turizmusnak egyaránt előfeltétele és következménye, a turizmus fejlődésének szereplői és maguk a turisták is kötelesek tiszteletben tartani valamennyi nép társadalmi és kulturális hagyományait és gyakorlatait, beleértve a nemzeti kisebbségeket és az őslakosokat is és elismerve értékeiket.”

2. cikkely (1):

“A turizmust [...] az egyéni és kollektív kiteljesedés különleges eszközeként kell tervezni és gyakorolni [...]”(A TURIZMUS GLOBÁLIS ETIKAI KÓDEXE, 2001).

A Kódex méltó a legelső hivatkozásra: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata tartalmához (1948).

A felelősségteljes, etikus magatartás sem személyes szinten, sem a társaságok társadalmi és szociális felelőssége szintjén (CSR) semmilyen módon sem kérdőjelezhető meg. Biztató jelenség, hogy egyre több vállalkozás csatlakozik ezekhez az üzleti csoportokhoz. Ugyanakkor az is tény, hogy a deklarációk nagyon gyakran csak reklámokat jelentenek, PR technikát, valódi tartalom nélkül. De a folyamat elindult, és valóban egyre több pozitív példát látunk. A folyamat része azonban, hogy felismerjük a turizmus negatív hatásait és aztán változtatunk stratégiát. A valódi változásokhoz teljes paradigmaváltásra van szükség. A fenntartható fejlődés a világ jelenlegi struktúrájában nem valósítható meg, mély szerkezeti változásokra lesz szükség. Az elmélyülő pénzügyi és gazdasági válság ki fogja kényszeríteni.

Összegzés

A globalizáció fizikai szinten határtalan világot hozott létre. Az országhatárokon kívül azonban léteznek kulturális és ökológiai határok is, amelyeket nem lehet jogi eszközökkel megnyitni. Nem lehet és nem is szabad, ugyanis ezzel eltűnne az az ökológiai és kulturális sokszínűség, amely a földi élet lényege és a turizmus első számú mozgatóereje: az új, a megismerni való, a felfedezni való. A globalizáció homogenizáló hatása önmagában káros a sokszínűsége, és ezt a turizmus tovább fokozza. Szükség van olyan korlátokra, amelyek megvédik a sokszínű helyi természeti és társadalmi környezetet, gazdasági biztonságot, és eközben szolgálják a valódi fejlődést (VIRILIO, P. 2002).

Szükség van etikai korlátokra. Mélyebb elemzés során azonban nyilvánvaló, hogy az etikus döntés mögött is racionalitás van. A természet szennyezése, a bioszféra pusztítása során csökken a szépsége, a vonzereje és csökkennek a bevételek. Az emberek és a közösségek erőszakos kihasználása további erőszakot eredményez. Ezek olyan tények, amelyek a piac számára is meghatározók közép- és hosszútávon. Elgondolkodtató tény, hogy a magát racionálisnak minősítő nyugat szinte csak pénzügyi racionalitásban gondolkodik, és ezért ennek ellensúlyozására nélkülözhetetlenül fontos az összefüggések etikai megközelítése is.

A világban minden mindennel összefügg. Ennek elemzése, értékelése történhet a rendszerszemlélet, a holisztika és az etika nézőpontjából egyaránt. Az eredmény ugyanaz. Az emberiség története során egymást feltételező szabályozórendszereket hozott létre saját maga és közösségének biztonsága érdekében. A racionalitás és az etika nemcsak feltételezik, hanem kölcsönösen megerősítik egymást. Az élet minden megnyilvánulásának tisztelete, az emberi méltóság feltételrendszere és tisztelete mindenhol és mindenkor, mindenki által egyformán érvényes.

E tanulmány is ennek megvalósulását szolgálja.

- ACAPULCO DOCUMENTS ON THE RIGHTS TO HOLIDAYS. 1982: www.world-tourism.org
- AGENDA 21 FOR THE TRAVEL AND TOURISM INDUSTRY. 1996: www.world-tourism.org
- BAUMANN, Z. 2002: Globalizáció. – Szukits Könyvkiadó, Budapest, 208 p.
- BECK, U. 2003: A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba. – Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Századvég Kiadó, Budapest, 448 p.
- BROWN, L. (ed.) 1987–2008: A világ helyzete. – Föld Napja Alapítvány, Budapest.
- BRUNDTLAND REPORT. 1987: www.are.admin.ch
- CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: A BUSINESS CONTRIBUTION TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT. 2002: <http://ec.europa.eu/enterprise/csr/>
- DELUXE MAGAZIN 2008: 50 milliós vacsorát utasítottak vissza a francia séfek. – www.deluxe.hu
- GEORGE, S. 2001: A WTO. Napvilág Kiadó, Budapest, 110 p.
- GLOBAL CODE OF ETHICS FOR TOURISM. 2001: www.world-tourism.org
- HORVÁTH L. 2007: Magán levél: Beszámoló saját tapasztalatairól. Kézirat.
- KORTEN, D. 1996: A tőkés társaságok világhuralma. – Kapu Kiadó, Budapest, 451 p.
- LANZAROTE CHARTER FOR SUSTAINABLE TOURISM. 1995: www.world-tourism.org
- LÁSZLÓ E. 2001: A rendszerelmélet távlatai. – Magyar Könyvklub, Budapest, 152 p.
- MAGYAR R. 2008: Robbanásszerű turisztikai fejlődés és ami mögötte van - Kambodzsa, a lopott szépség. – Turizmus Trend, június 2008.
- MANILA DECLARATION ON WORLD TOURISM. 1980: www.world-tourism.org
- MARTIN, H. P. – SCHUMANN, H. 1998: A globalizáció csapdája. – Perfekt Kiadó, Budapest, 352 p.
- MASTNY, L. 2002: In: A világ helyzete. – Föld Napja Alapítvány, Budapest.
- MEADOWS, D. - MEADOWS, DE. - RANDERS, J. 2005: A növekedés határai - harminc év múltán. – Kossuth Kiadó, Budapest, 318 p.
- MEADOWS, D. – MEADOWS, DE. – RANDRES, J – BEHRENS, W. W. 1972: The Limits to Growth. – A Potomac Ass. Book, London and Sydney, 205 p.
- MEADOWS, D. – MEADOWS, DE. – RANDRES, J. 1992: Beyond the limits to growth. In: In Context: Dancing Toward The Future. – Context Institute, Summer 1992. 10 p.
- NORBERG-HODGE, H. 1991: Learning from Ladakh. – Sierra Club Books, San Francisco, 204 p.
- SCHUMACHER, E. F. 1973: A kicsi szép. – KJK Kiadó, Budapest, 304 p.
- TURISZTIKAI VILÁGSZERVEZET (UNWTO) 2002: A Felelősségteljes Turista és Utazó. www.mth.gov.hu
- UNESCO CONVENTION ON THE PROTECTION AND PROMOTION OF THE DIVERSITY OF CULTURAL EXPRESSIONS. 2007: <http://portal.unesco.org/en/>
- UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANISATION (UNWTO), 2008: Tourism Highlights 2008 Edition www.world-tourism.org
- UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS. 1948: www.un.org/
- VIRILIO, P. 2002: Információs bomba. – Magus Design Stúdió Kft.
- WENT, R. 2002: Globalizáció. – Perfekt Kiadó, Budapest, 254 p.